

תשרי תשפ"א
ספטמבר 2020

הקמת מתקנים לשריפת פסולת בישראל – עמדת אזרחים למען אוויר נקי

רקע

מדינת ישראל מפגרת אחרי העולם המערבי בכל הקשור לטיפול בפסולת. חוסר החלטיות בהתוויית אסטרטגיית פסולת לאומית וחוסר עקביות במדיניות המשרד להגנת הסביבה הובילו להזנחת הטיפול בפסולת ולמחסור בתחנות מעבר ובמתקני קצה. כתוצאה מכך, כ-80% מהפסולת הנאספת בישראל נשלחת לאתרי הטמנה, שיעור גבוה משמעותית מרוב מדינות המערב. אזלת היד של המדינה, הבאה לידי ביטוי בפיקוח לקוי על פעילותן של תחנות מעבר לטיפול בפסולת ובאכיפה לא יעילה, אף הובילה להתגברות עבריינות הפסולת, ובשנים האחרונות הפכה זו למכת מדינה. מיליוני טונות של פסולת מושלכות בשטחים הפתוחים ויוצרות מפגעים סביבתיים חמורים. להערכת המשרד להגנת הסביבה, 250,000 טונות של פסולת עירונית, שהן כ-5% מכלל הפסולת העירונית המיוצרת בישראל,¹ נשרפות מדי שנה בשנה באופן פיראטי בשטחים הפתוחים ובתוך יישובים חלשים, שהטיפול בפסולת משית עליהם נטל כספי כבד. שריפות אלו, שבהן מועלית באש פסולת מגוונת ללא שום פיקוח או בקרה על החומרים הנשרפים, הן אחד המפגעים הסביבתיים החמורים ביותר כיום בישראל. הן פולטות לאוויר מגוון רחב של רעלים, ואחראיות ל-62% מהחומרים המסרטנים או החשודים כמסרטנים הנפלטים לאוויר בישראל ול-38% מהחלקיקים הנשימים (PM2.5).²

להטמנת פסולת השלכות סביבתיות, בריאותיות וכלכליות חמורות:

1. שריפות ספונטניות. שריפות אלו מזהמות את האוויר ופולטות גזי חממה. מנתוני המשרד להגנת הסביבה עולה כי במהלך 2018 פלטו השריפות הספונטניות בלבד 35 טונות של חומרים מסרטנים או חשודים כמסרטנים, שהן כ-4% מכלל פליטת חומרים אלו בישראל, ו-4,356 טונות של תרכובות אורגניות נדיפות למעט מתאן (NMVOC), שהן כ-12% מסך פליטת מזהמים אלו.³

2. מפגעי ריחות
3. תפיסת קרקעות
4. פגיעה בנוף
5. פגיעה בבעלי החיים
6. זיהום קרקע ומי תהום

¹ הטיפול המערכתי בשרפת פסולת עירונית ובהטמנת פסולת באופן בלתי חוקי בישראל – דין וחשבון מסכם של ועדת המשנה לטיפול בזיהום האוויר הנגרם משרפות פסולת בשטחים פתוחים בראשות חה"כ יעל גרמן (הכנסת, דצמבר 2019).

² מרשם פליטות לסביבה דו"ח שנתי, שנת דיווח 2019 (המשרד להגנת הסביבה, אוגוסט 2020); לשכת המדענית הראשית דוח מצב הסביבה בישראל: נתונים מדדים מגמות (המשרד להגנת הסביבה, 2017).

³ מרשם פליטות לסביבה דו"ח שנתי, שנת דיווח 2018 (המשרד להגנת הסביבה, אוקטובר 2019).

7. זיהום אוויר מתחבורה, בשל מרחק אתרי ההטמנה ממוקדי ייצור הפסולת. נציין כי המצב הנוכחי – שבו מרחק הנסיעה לאתרי ההטמנה רב והעלויות הכספיות הכרוכות בכך גבוהות – מייצר תמריץ להשלכת פסולת בשטחים הפתוחים, ובמקרים רבים לשריפתה באופן פיראטי וללא בקרה.

לאור השלכותיה השליליות של הטמנת פסולת, ברוב מדינות אירופה היא נאסרה באופן גורף או חלקי. במקום זאת, פסולת שאינה ניתנת למחזור נשרפת במדינות אלו במתקנים ייעודיים, הסמוכים למוקדי ייצור הפסולת.⁴ כמו ההטמנה, גם השריפה המבוקרת היא פתרון שהשלכותיו על הסביבה שליליות. היא פולטת לאוויר מזהמים, ובין תוצריה גם מתכות רעילות הדורשות טיפול מיוחד. לכן, ברוב מדינות המערב הוגדרה השריפה כצעד אחרון בשרשרת הטיפול בפסולת, נקבעו בהן כללים המעודדים שימוש מחדש, הפרדת פסולת ומחזור, וגובשה בהן אסטרטגיה לטיפול בפסולת ב"מעלה הזרם".

לשריפת פסולת במתקנים ייעודיים יתרונות אחדים על פני הטמנה:

1. אינה מבזבזת קרקעות (מלבד השטח הדרוש למתקן השריפה) ואינה פוגעת בנוף, במקורות המים ובבעלי החיים.
2. מצמצמת את זיהום האוויר הנגרם משינוע הפסולת לאתרי הטמנה מרוחקים באמצעי תחבורה.
3. מאפשרת לייצר אנרגיה.
4. נושאת פוטנציאל להפחתה משמעותית של השלכת הפסולת הפיראטית ושל זיהום האוויר משריפות פיראטיות של פסולת.

עמדת אזרחים למען אוויר נקי

שריפה מבוקרת של פסולת רעה לסביבה. החלופה שלה היא הטמנת פסולת, על השלכותיה השליליות הרבות שפורטו לעיל, ובמקרים החמורים יותר – השלכה פיראטית של פסולת ושריפתה ללא שום בקרה. לאור זאת, עמותת **אזרחים למען אוויר נקי** מכירה בצורך להקים מתקנים לשריפה מבוקרת של פסולת בישראל, והיא תתמוך בהקמת מתקנים שכאלה בהתקיים התנאים שלהלן:

1. המשרד להגנת הסביבה יציג נתונים ואומדנים מבוססי מחקר שלפיהם שיעור פליטות המזהמים וגזי החממה לאוויר כתוצאה מהפעלת מתקני השריפה יפחת משמעותית משיעורם כיום, כתוצאה משריפות ספונטניות באתרי הטמנה ומשריפות פיראטיות של פסולת. בנתונים אלו יובאו בחשבון גם הפליטות כתוצאה משינוע הפסולת.
2. העלויות הכספיות שיוטלו על הרשויות המקומיות, ובמיוחד הרשויות החלשות, תמורת הטיפול בפסולת באמצעות שריפה מבוקרת יהיו פחותות מן העלויות המוטלות עליהן כיום תמורת הטמנה, כדי להפחית את כדאיותו הכלכלית של טיפול פיראטי בפסולת. בכלל זה יש להביא בחשבון גם את עלויות השינוע והיטלי ההטמנה או השריפה. אם העלויות יהיו גבוהות מדי יצטרך המשרד להגנת הסביבה למצוא את הדרך להוזילן לרשויות, באמצעות סבסוד או כל מנגנון אחר, אבל לא על חשבון הוזלת עלות תפעול המתקנים או הבקרה על פעולתם.

⁴ M. Dri, P. Canfora, I. S. Antonopoulos, and P. Gaudillat, *Best Environmental Management Practice for the Waste Management Sector* (European Commission, May 2018)

במידה שיוחלט להקים מתקנים לשריפת פסולת בישראל, על ההקמה להיות מלווה בצעדים המשלימים שלהלן:

1. עירוב הרשויות המקומיות וארגוני הסביבה בתהליכי התכנון.
2. שיתוף הציבור, בדגש על מיקום המתקנים וגודלם ביחס למקובל בעולם.
3. שימוש בטכנולוגיות ובאמצעים המתקדמים ביותר לצמצום זיהום האוויר והפגיעה בסביבה.
4. פיקוח ואכיפה מחמירים על הפעלת המתקנים, ובכלל זה ניטור קבוע של המזהמים הנפלטים לאוויר, דיגומים תקופתיים שוטפים של האוויר והקרקע, בקרה על מפגעי ריחות ומעקב אחר תלונות הציבור.
5. קביעת סנקציות חריפות ומרתיעות לכל יצירת מפגע זיהום או ריח, לאור הסכנה שמתקני השריפה יהפכו ל"מגה-מפעלים" מזהמים או ייצרו מטרדי ריחות.
6. קביעת מדיניות שעל פיה שריפה היא הצעד האחרון בשרשרת הטיפול בפסולת, והצבת יעדים לעידוד צמצום הצריכה, לשימוש חוזר, להפרדת פסולת ולמחזור.
7. יצירת מנגנון פיקוח על הטמנת תוצרי השריפה המכילים אפר ושאריות מתכות כבדות באתרים להטמנת פסולת מסוכנת. יש לעקוב אחר משאיות הפינוי באמצעים לניטור מיקום (GPS), ולשקול אותן בעת הכניסה לאתרי ההטמנה. תיאסר התקשרות עם קבלנים שיורשעו בעבירות השלכת פסולת או עבירות סביבתיות אחרות, וינקטו נגדם סנקציות חריפות.
8. איסור על ייבוא פסולת מחו"ל לשריפה בישראל.

עמותת **אזרחים למען אוויר נקי** סבורה כי לנוכח המצב החמור כיום בכל הנוגע לניהול הפסולת בישראל, שאין להגדירו אלא כמצב חירום לאומי, יישום פתרונות קצה לטיפול בפסולת אינו יכול להתעכב עוד. אנו קוראים למשרד להגנת הסביבה לקדם בדחיפות פתרונות קצה, ובהם גם מתקנים לשריפת פסולת מבוקרת, כחלק מהסדרת שרשרת הטיפול בפסולת, ובתנאי שהמתקנים יעמדו בתנאים המפורטים לעיל. על המשרד לקדם תוכניות לצמצום צריכה, לעידוד מחזור ולהפרדת פסולת, אך ללא קידום מיידי ובלתי מותנה של פתרונות קצה המצב הקיים כיום רק ילך ויחמיר, ועימו גם הפגיעה האנושה במאות אלפי התושבים המתגוררים ביישובים חלשים ובסמוך לאתרי פסולת פיראטיים.